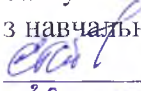

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«ОХТИРСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
СУМСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник директора
з навчально-виховної роботи
 Олена ГАВРИШ
«30» 08 2024 року

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Освітньо-професійна програма	Шифр	Спеціальність
Монтаж, обслуговування устаткування і систем газопостачання	192	Будівництво та цивільна інженерія

Освітньо-професійний ступінь — фаховий молодший бакалавр

Обсяг дисципліни в ЄКТС — 2

Розробник — КІМЛИК Надія викладач

Програму розглянуто і схвалено цикловою комісією загальноосвітніх дисциплін.

Протокол № 1 від 30 серпня 2024 р.

Голова циклової комісії Наталія ЧИКАЛОВА

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назва	
1	Освітньо-професійна програма	Монтаж, обслуговування устаткування і систем газопостачання;
2	Галузь знань	19 Архітектура та будівництво
3	Освітньо-професійний ступінь	Фаховий молодший бакалавр
4	Шифр і назва спеціальності	192 Будівництво та цивільна інженерія;
5	Статус навчальної дисципліни	обов'язкова
6	Семестри	II БСО, II ПЗСО
7	Загальна кількість годин	34 години
8	Аудиторні заняття в тому числі: лекції семінарські	34 години 24 години 10 годин
9	Самостійна робота студентів	26 годин
10	Форма семестрового контролю	диференційований залік
11	Мова викладання	українська мова

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

<p>Мета викладання дисципліни</p>	<p>Мета дисципліни «Культурологія» – ознайомити студентів з фундаментальними досягненнями світової і вітчизняної культури, розкрити єдність і різноманітність культур світу, показати значущість культури в життєдіяльності людини й соціальних груп, її роль у творчості та вдосконаленні особистості, гуманізації суспільних відносин. Дисципліна дає можливість студентам долучитися до скарбниці мудрості й досвіду, надбаних людством протягом тисячоліть.</p> <p>Дисципліна «Культурологія» спрямована на збагачення і розширення гуманітарної підготовки студентів, формування творчої активності майбутніх фахівців. Сприйняття і розуміння культури як суспільного явища допоможуть кваліфіковано аналізувати, систематизувати, класифікувати та створити оптимальні моделі процесів духовного, соціально-політичного та культурно-мистецького життя.</p> <p>Мистецька підготовка має спрямувати молодь на особистісну культуротворчу орієнтацію в сучасному світі, сприятиме осмисленню сукупності культурних досягнень людства, взаєморозумінню та продуктивній співпраці з народами, які мають як схожі, так і відмінні риси культури, веденню кваліфікованого діалогу з партнерами іншої культурної домінанти.</p>
<p>Завдання вивчення дисципліни</p>	<p>Після вивчення дисципліни студент повинен знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> - основні терміни та поняття культури на рівні відтворення, тлумачення для розширення інтелектуального рівня; - закономірності культурного процесу, мистецтва як специфічного та унікального феномену людства; - основні етапи розвитку світової культури; - основні етапи розвитку української культури; - тенденції розвитку і взаємозв'язків світової та української культури на сучасному етапі. <p>Студент повинен уміти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - визначати основні етапи розвитку світової та української культури; - правильно оцінити сучасний стан мистецтва і культурного різноманіття, бачити і розуміти постійні зміни в різноманітних сферах соціокультурного процесу; - диференціювати системні зв'язки всіх складових культури, всього мистецького процесу; - визначити проблеми розвитку культури українського народу в контексті мистецької культури, а також аналізувати мистецтво народів в їхньому взаємозв'язку; - реалізувати одержані знання з культурології для формування особистості в умовах розмаїття культур.

КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Компетентності, яких набувають студенти в процесі вивчення навчальної дисципліни:

Загальні компетентності	ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. ЗК 5. Здатність спілкуватись державною мовою, як усно, так і письмово.
Програмні результати навчання:	
Результати навчання	РН 2. Оцінювати сучасний стан культурного розвитку держави, розвивати та удосконалювати інтелектуальний, загальнокультурний, фізичний і духовний рівень.

ПРЕРЕКВІЗИТИ

Передумова для вивчення дисципліни є набуття теоретичних знань та практичних навичок за такими дисциплінами: зарубіжна література, всесвітня історія, історія України.

ПОСТРЕКВІЗИТИ

Після набуття теоретичних знань та практичних навичок з дисципліни переходити до вивчення наступних дисциплін: основи філософських знань, соціологія, основи правознавства.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Оцінювання знань здобувачів освіти з дисципліни «Культурологія» здійснюється за національною 12-бальною та 4-бальною шкалою.

Бал за 4-ри бальною	Бал за 12-ти бальною	Характеристика навчальних досягнень здобувача освіти
2 (незадовільно)	1	Студент розуміє лише незначну частину тематичного матеріалу; користується дуже обмеженим понятійно-термінологічним запасом у процесі розповіді про мистецтво; після кількох пояснень викладача відтворює незначні фрагменти тематичного матеріалу під час практичної художньої діяльності; виявляє найелементарніший розвиток художньо-образного мислення
	2	Студент розуміє незначну частину тематичного матеріалу; користується обмеженим понятійно-термінологічним запасом у процесі розповіді про мистецтво; частково відтворює тематичний матеріал у практичній художній діяльності, але тільки після детального пояснення викладача; художньо-образне мислення розвинене на елементарному рівні (домінують розрізнені судження про види мистецтв)
	3	Студент розуміє частину тематичного матеріалу; користується обмеженим понятійно-термінологічним запасом у процесі розповіді про мистецтво; частково відтворює тематичний матеріал у практичній художній діяльності, але лише з опорою на пояснення та зразок викладача; художньо-образне мислення розвинуто на елементарному рівні (переважає повторення суджень викладача про мистецтво)
3 (задовільно)	4	Студент розуміє та усвідомлює частину тематичного матеріалу; демонструє небагатий словниково-термінологічний запас у процесі інтерпретації творів мистецтва; відтворює тематичний матеріал у практичній художній діяльності, але потребує значної допомоги викладача; художньо-образне мислення розвинене

		слабо (на рівні сукупності окремих суджень)
	5	Студент розуміє та усвідомлює значну частину тематичного матеріалу; демонструє небагатий словниково-термінологічний запас у процесі інтерпретації творів мистецтва; відтворює під керівництвом викладача тематичний матеріал у практичній діяльності, але без переносу у змінені ситуації; художньо-образне мислення розвинене слабо (на рівні сукупності суджень з використанням окремих пояснень)
	6	Студент розуміє та усвідомлює більшу частину тематичного матеріалу; демонструє небагатий словниково-термінологічний запас у процесі інтерпретації творів мистецтва; відтворює тематичний матеріал у практичній художній діяльності, інколи потребуючи педагогічної допомоги; художньо-образне мислення розвинуто слабо (судження аргументуються переважно з опорою на висловлювання викладача)
4 (добре)	7	Студент повністю розуміє та усвідомлює більшу частину тематичного матеріалу, здатний узагальнювати його за допомогою викладача; демонструє достатній понятійно-термінологічний запас; застосовує за допомогою викладача опанований матеріал у практичній художній діяльності; художньо-образне мислення достатньо розвинене (судження аргументуються, з'являються окремі аналогії, асоціації)
	8	Студент повністю розуміє та усвідомлює тематичний матеріал, здатний узагальнювати та систематизувати його за допомогою викладача; демонструє достатній понятійно-термінологічний запас, свідомо користується ключовими поняттями та термінами; застосовує засвоєний матеріал у практичній художній діяльності; художньо-образне мислення достатньо розвинене.
	9	Студент повністю розуміє та усвідомлює тематичний матеріал, здатний узагальнювати та систематизувати його, наводити деякі приклади на підтвердження своїх думок; демонструє достатній понятійно-термінологічний запас, який майже завжди використовує адекватно; застосовує

		матеріал у практичній художній діяльності без допомоги викладача; художньо-образне мислення достатньо розвинене.
5 (відмінно)	10	Студент глибоко розуміє та усвідомлює тематичний матеріал у межах програми; під час інтерпретації художніх творів робить висновки, висловлює власне естетичне ставлення, користується адекватною термінологією; самостійно використовує тематичний матеріал у практичній художній діяльності; художньо-образне мислення достатньо високо розвинене, що дозволяє студенту застосовувати асоціативні зв'язки, образні аналогії та порівняння щодо різних видів мистецтв і життєвих явищ.
	11	Студент глибоко розуміє та усвідомлює тематичний матеріал у межах програми, намагається самостійно збагачувати набуті знання; під час інтерпретації художніх творів аргументує висновки, власні оцінки та твердження, ілюструє їх прикладами; широко користується спеціальною термінологією відповідно до програмних вимог; самостійно використовує тематичний матеріал у практичній художній діяльності; художньо-образне мислення високо розвинене, характеризується елементами світоглядних узагальнень, використанням нестандартних асоціативних зв'язків, порівнянь творів різних видів мистецтв (за аналогією, контрастом) і відповідних життєвих явищ.
	12	Студент має глибокі, міцні та системні знання тематичного матеріалу в межах програми, під час інтерпретації художніх творів робить самостійні висновки, аргументує власні оцінки, наводить приклади на їх підтвердження; вільно користується спеціальною термінологією відповідно до програмних вимог; самостійно застосовує тематичний матеріал у практичній художній діяльності; художньо-образне мислення високо розвинене, характеризується оригінальністю, що дає змогу студенту широко використовувати асоціативні зв'язки.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви змістовних модулів, тем	Всього годин	Аудиторні			Самостійна робота
			лекції	практичні	семінарські	
1	2	3	4	5	6	7
	Модуль 1					
	Мистецтво європейського культурного регіону. Україна					
	Р I. Мистецтво України від найдавніших часів до кінця XVI ст.					
1	Образотворче мистецтво	2	2			
2	Музичне, театральне мистецтво України від найдавніших часів до кінця XVI ст.	2				2
	Р II. Мистецтво України XVI–XVIII ст.					
3	Образотворче мистецтво	4	2			2
4	Музичне, театральне мистецтво	2	2			
	Р III. Мистецтво України XIX–XX ст.					
5	Образотворче мистецтво	4	2			2
6	Музичне, театральне мистецтво	4			2	2
	Р IV. Мистецтво України XX ст.					
7	Образотворче мистецтво	2	2			
8	Музичне, театральне мистецтво, кіномистецтво	2			2	
9	Мистецькі здобутки української діаспори	4			2	2
	Модуль 2					
	Р I. Мистецтво європейського культурного регіону					
10	Античне мистецтво	2	2			
11	Античне мистецтво	2			2	
12	Мистецтво Італії	4	2			2
13	Європейське мистецтво, Франція, Іспанія	2			2	
14	Європейське мистецтво, Велика Британія, Німеччина	4	2			2
15	Мистецтво країн Скандинавського півострову	2	2			
16	Південно-західні слов'янські народи	2			2	
17	Європейське мистецтво. Мистецтво Польщі	2	2			
18	Р II. Мистецтво арабо-мусульманських країн	2			2	
19	Р III. Мистецтво Індії	2	2			
20	Р IV. Мистецтво Далекого Сходу	2			2	
21	Р V. Латиноамериканський культурний регіон	4	2		2	

1	2	3	4	5	6	7
22	Р VI. Північноамериканський культурний регіон	2	2			
23	Р VII. Простір культури і зустрічі в ньому	2	1			1
	1. Мистецтво – гуманістичний посередник між культурами Сходу і Заходу					
	Всього	60	27		18	15

ЗМІСТ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ заняття	Назва розділу модуля, теми програми. Тема заняття та її короткий зміст	Кількість годин			Форми методи проведення навчальних занять	Навчально-методична література та унаочнення	Самостійна робота студентів	Форми поточного контролю
		всього	з них					
			аудитор.	самост.				
	Р I. Мистецтво України від найдавніших часів до кінця XVI ст.							
1.	Тема: Образотворче мистецтво	2	2		Урок засвоєння нових знань з елементами лекції	[1] ст. 6-13 [3] ст. 20-31	Усне опитування	
	1. Зразки образотворчого мистецтва Трипільської та скіфської культур. Мистецтво грецьких міст Північного Причорномор'я.							
	2. Живопис (Т.Шевченко, М.Лимоненко, О.Мурашко).							
	3. Мистецтво польсько-литовської доби.							
2.	Семінарське заняття №1	2	2		Комбінований урок з елементами семінарського заняття	[1] ст. 31-40 [3] ст. 20-31	Тезисний план-конспект	
	Тема: Музичне, театральне мистецтво України від найдавніших часів XVI ст.							
	1. Первісні музичні інструменти.							
	2. Музична культура східних слов'ян, античних міст Північного Причорномор'я.							
	3. Давньоруські музиканти, музичні інструменти.							
	4. Музичне мистецтво Київської держави.							
	5. Обрядовий театр. Княжий театр. Мистецтво скоморохів.							
	Р II. Мистецтво України XVII–XVIII ст.							
3.	Тема: Образотворче мистецтво	2	2		Урок застосування знань умінь та навичок	[2] ст. 219-225 [4] ст. 385-391 [7] ст. 189-191	Тезисний план-конспект	
	1. Мистецтво козацької доби. Стиль бароко в українському мистецтві.							
	2. Іконопис (Козацькі «Покрови»)							
	3. Народна картина «Козак Мамай». Портретний живопис							
	4. Мистецтво гравюри.							

4.	Тема: Музичне, театральне мистецтво
	1. Думи та історичні пісні. Мистецтво кобзарів і лірників
	2. Церковний спів. Партерний концерт.
	3. Хоровий концерт та його творці. (М.Березовський, А.Ведель, Д.Бортнянський)
	4. Шкільний театр. Народний ляльковий театр.
	5. Театр на Запорізькій Січі.
Р III. Мистецтво України XIX, початку XX ст.	
5.	Тема: Образотворче мистецтво
	1. Архітектура та скульптура (І.Мартос, Л.Позен, В.Городецький)
	2. Живопис (Т.Шевченко, М.Пимоненко, О.Мурашко)
	3. Декоративно-прикладне мистецтво та народні художні промисли
6.	Семінарське заняття №2
	Тема: Музичне, театральне мистецтво
	1. Народна музика (соціальні та родинно-побутові пісні).
	2. Значення творчості С.Гулака-Артемовського М.Вербицький: Історія створення твору «Ще не вмерла Україна»
	3. Значення драматургії для розвитку українського театру. Творчість М.Щепкіна
4. Театр корифеїв. Перший український стаціонарний театр у Києві. Творчий шлях М.Заньковецької	
Р III. Мистецтво України XX ст.	
7.	Тема: Образотворче мистецтво
	1. Архітектура і скульптура. Міста заповідники
	2. Монументальна скульптура
	3. Живопис. Український авангард. Графіка
	4. Народне мистецтво та основні центри художніх промислів. Петриківський розпис

2	2		Урок засвоювання нових знань з елементами лекції	[3] ст. 151-161 [4] ст. 378-381		Тезисний контроль
2	2		Урок засвоювання нових знань з елементами лекції	[4] ст. 410-425 [7] ст. 547, 568-573	Презентації за темою	Тезисний план-конспект
2	2		Комбінований урок з елементами семінарського заняття	[2] ст. 402-408 [1] ст. 282-336	Тезисний план-конспект	Усне опитування
2	2		Урок засвоєння нових знань, пояснення, формування висновків	[2] ст. 219-233 [3] ст. 377-381		Тезисний план-конспект

8.	Семінарське заняття №3 Тема: Музичне, театральне мистецтво. Кіномистецтво							
	1. Хорова, вокально-симфонічна і симфонічна музика (Л.Ревуцький, Б.Лятошинський, Є.Людкевич Є.Стаскевич, М.Скорик)	2	2		Комбінований урок з елементами	[3] ст. 369-377, [4] ст. 427-430		Захист рефератів
	2. Напрями популярної музики				семінарського заняття, доповіді, реферати, рецензія		Тезисний план-конспект	
	3. Провідні актори та режисери українського театру. Лесь Курбас та ін. Сучасний, драматичний, музичний та ляльковий театр.							
	4. Фольклор – основне джерело розвитку української анімації. Документальний та науково-популярний кінематограф.							
9.	Семінарське заняття №4 Тема: Мистецтво української діаспори	2	2		Комбінований урок з елементами семінарського заняття, доповіді, реферати, рецензія	[2] ст. 245-265, [6] Р. II	Тезисний план-конспект	Усне опитування
	1. Архітектура і скульптура. О.Архипенко – піонер авангардизму в скульптурі							
	2. Живопис і графіка. Іконопис							
	3. Використання українського фольклору, звернення до тем, пов'язаних з Україною							
	4. Використання (хорові колективи, співаки, бандуристи), освіта							
	Модуль 1							
	Р I. Мистецтво європейського культурного регіону							
10.	Тема: Мистецтво епохи античності	2	2		Урок засвоєння нових знань	[3] ст. 62-104, [5] ст. 49-70		Усне опитування
	1. Місце античності в історії світової культури							
	2. Особливості античного мистецтва							
	3. Література і мистецтво в Стародавній Греції							
	4. Стародавні Олімпійські ігри							
11.	Семінарське заняття №5 Тема: Особливості мистецтва епохи античності	2	2		Комбінований урок з елементами семінарського заняття	[3] ст. 114-132, [4] ст. 60-91		Письмове опитування
	1. Основні етапи розвитку давньоримської культури							
	2. Особливості римського мистецтва							
	3. Вплив грецької культури на римську							

12.	Тема: Мистецтво Італії	2	2		Урок засвоєння нових знань	[4] ст. 95-115	Тезисний план-конспект	Усне опитування
	1. Загальна характеристика епохи Відродження. Гуманізм як ідеологія Відродження							
	2. Видатні представники							
	3. Італійська опера. Італійсько-українські музичні зв'язки							
4. Італійське кіно (Ф.Фелліні)								
13.	Семінарське заняття №6 Тема: Франція, Іспанія	2	2		Комбінований урок з елементами семінарського заняття	[9] ст. 30-45		Усне опитування
	1. Франція – батьківщина класичного балету, кіно							
	2. Живопис, музика Франції.							
	3. Асиміляція Східної і Західної культур – підґрунтя мистецтва Іспанії							
4. Особливості іспанського живопису (Ель Греко, Франсиско Гойя, Сальвадор Далі)								
14.	Тема: Європейське мистецтво. Велика Британія. Німеччина	2	2		Урок засвоєння нових знань з елементами лекції	[4] ст. 35-55	Презентації за темою	Захист рефератів
	1. «Епоха Англії» у світі (XVII– поч. XIX ст.)							
	2. Англійський сад: нове слово в Європейській парковій культурі							
	3. Зародження мюзиклів. Творчість Л.Вебера.							
	4. Німеччина у загальноєвропейському культурному просторі							
5. Живопис, музична культура Німеччини								
15.	Тема: Мистецтво Скандинавського півострова (Данія, Норвегія, Швеція)	2	2		Урок засвоєння нових знань з елементами лекції	[9] ст. 20-36		Тезисний план-конспект
	1. Образотворче мистецтво країн Скандинавського півострова							
	2. Музичне мистецтво країн Скандинавського півострова							
	3. Література. Данія. Великий казкар Г.Х.Андерсен							
4. Кіномистецтво. Швеція. Творчість режисера І.І.Бермана								
16.	Семінарське заняття №7 Тема: Південно-західні слов'янські народи. Польща	2	2		Комбінований урок з елементами семінарського заняття	[9] ст. 36-46		Усне опитування
	1. Хорватія, Словенія, Сербія, Чорногорія, Македонія – народи, що населяють Балканський півострів							
	2. Творчість Е.Кустириці – видатного режисера сучасності							
	3. Музичне мистецтво. Ф.Шопен – син польської землі							

17.	Тема: Європейське мистецтво, мистецтво Білорусії	2	2		Урок перевірки та корекції знань студентів			Тестовий контроль
	1. Європейський живопис: історичний, пейзажний портрет, зв'язки з Україною							
	2. Шедеври європейський кіномистецтва							
	3. Європейські драматичні театри							
	4. Музичне мистецтво Білорусії (Ансамбль «Пісняри» під керівництвом В.Мулявіна)							
18.	Семінарське заняття №8	2	2		Комбінований урок з елементами семінарського заняття	[1] ст. 49-62 [4] ст. 245-265		Усне опитування
	Р II. Мистецтво африканського культурного регіону							
	1. Самобутність та різнобарвність африканського культурного регіону							
	2. Римський спадок в архітектурі							
	3. Образотворче мистецтво Африки							
	4. Музично-танцювальна мозаїка Тропічної та Північної Африки							
5. Давньоєгипетська культурна спадщина.								
19.	Р II. Мистецтво американського культурного регіону	2	2		Комбінований урок, виступи, узагальнення, мотивація оцінок	[8] ст. 147-183		Усне опитування
	1. Мистецький калейдоскоп Сполучених Штатів							
	2. Образотворче мистецтво США: виклик традиціям							
	3. Музична мозаїка							
	4. Театральне мистецтво США. Кіномистецтво							
	5. Мистецький колорит. Латинської Америки							
20.	Семінарське заняття №9	2	2		Комбінований урок з елементами семінарського заняття	[3] ст. 50-62, [8] ст. 72-105		Захист рефератів
	Р III. Мистецтво далекосхідного культурного регіону							
	1. Мистецька подорож Китаєм: а) самобутність китайської культури; б) естетичний феномен китайського живопису; в) китайська музика							
	2. Японський ландшафтний сад – найзаповітніший відбиток національного духу країни							
	3. Філософія ікебани та чайної церемонії							
21.	Р IV. Мистецтво індійського культурного регіону	2	2		Комбінований урок, виступи, мотивація	[3] ст. 38-60, [4] ст. 31-62		Усне опитування
	1. Внесок Індії у світову культуру та мистецтво							
	2. Індуїзм та буддизм – релігії індійського регіону							

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

БАЗОВА

- [1] Комаровська О.К., Миропольська Н.Є., Ничкало С.А. Мистецтво. Підручник для 10–11 кл. – Харків: Видавництво «Ранок», 2018.
- [2] Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура. Курс лекцій. – К.: ЦУЛ, 2003.
- [3] Греченко В.А., Чорний І.В. Історія світової та української культури.
- [4] Підручник для вищих навчальних закладів освіти. – К.: ЛТД, 2002.
- [5] Масол Л. Мистецтво. – К.: Видавництво «Освіта», 2018.

ДОПОМІЖНА

- [6] Крип'якевич І. Історія української культури. – К.: Либідь, 1994.
- [7] Пестишева І. Українська та зарубіжна культура. Курс лекцій. НМЦ, 2002.
- [8] Олекса Воропай. Звичаї нашого народу. – К.: Оберіг, 1993.
- [9] Гайдамака О.В. Мистецтво. Підручник для 10–11 кл. – К.: Генеза, 2018.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://www.nduv.gov.ua/> – бібліотека ім. В.Вернадського від пам'яток історії та культури України: Енциклопедичне видання: У 28 т. URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>
2. Культура і мистецтво України // URL: <http://histua.com/knigi/narisi-z-istorii-ukraini>
3. Словник основних термінів української та зарубіжної культури // URL: <http://ua.covdocs.org>.
4. Стеценко В.І. Культура в термінах від «а» до «я». Культурологічна абетка URL: www.franko.lviv.ua.